

STILISTIKA

Potrdite ali ovrzite naslednjo trditev: jezikovna stilistika je stara literarnovedna disciplina, saj se je razvila v 18. stoletju. **Odgovor: Ne. Jezikovna stilistika je jezikovna poddisciplina. Razvila se je v 19. stoletju.**

ANTIKA

Retorika: visoki, srednji in nizki stil;
elokucija, nauk o okrašenosti (tropi, figure)
aristotel

Poetika --> literarna veda

Cicero (delo De oratore, parvi da je treba govoriti okrašeno, Cicero sicer spada v šolo anomalistov, njegov stil se prenese tudi v srednji vek)

Cezar (spada med analogiste)

Dialogika

Sokrat

STIL – izvor poimenovanja. Grško STYLOS, latinsko STILUS = pisalo, s katerim so v starem in srednjem veku pisali na lesene navoščene ploščice. Z drugim koncem stila, ki je bil v obliki lopatice, so napisane črke odstranjevali (nekakšen starodavni „tintenkiler“).

Stil do 15. stoletja pisalo, potem pa pride do metonimičnega prenosa.

METONIMIČNI PRENOS = način pisanja in govorjenja, osebno izražanje (npr. A mi posodiš Splichala?, Rim opozoril Ljubljano ...)

V zahodnih stilistikah se z besedno STIL povezuje predvsem z osebnim stilom (stil avtorja ...)

STIL je tudi pojem, ki ga lahko apliciramo na dve ali več entitet, ki so v bistvu enake, razlikujejo pa se po posameznih značilnostih, ki ne spreminjajo bistva entitet (npr. gotska in baročna cerkev)

BREZ IZBIRE NI STILA! (velja za stil na sploh kot tudi za stil v jeziku)

Stil / slog sta v bistvu sinonima :), v jezikoslovju, ko govorimo teoretsko o stilistiki, govorimo seveda o STILU in ne o slogu.

Čeh Hausenblas: Stil je eno od načel zgradbe jezika.

Tomo Korošec: definicija jezikovnega stila (6 definicij – glej PPT)!

Sistemiški vidik – stil ni sistem, ampak je način rabe jezikovnega sistema, kaže se v sporočilu

Postopkovni vidik – izbor danih jezikovnih sredstev, kaže se na vseh ravneh besedila

Teleološki vidik – ko izbiramo jezikovna sredstva, izbiramo glede na svoj cilj sporočanja (kako si sposodit denar od staršev:)

Vidik prezentacije – stil se kaže v pisno-vidni ali govorno-slušni podobi. Kaže se v celotnem sporočilu skozi obe podobi.

Besedilovni vidik – organizacija jezikovnih prvin, poleg jezikovnosistemskih in vsebinskih je stil ena od konstitutivnih prvin besedila.

Sporočanski – če tvorci in naslovniki ne uporabljamo istega koda, je stil brez pomena. Ključno za jezikovni stil je, da imamo isti kod.

Toporišč – izraba prostih danosti se lahko kaže le v besedilu

Stil, pridevnik je STILNI, osnovna enota je STILEM (vsako stilno opazno jezikovno sredstvo (od naglasa do celotnega besedila))

Stilistika – stilistični (se nanaša samo na stilistiko in ne na stil)

EVFEMIZEM – izraz, ki omili pomen, ki je neprijeten (so bili povezani s tabujskimi temami, danes pa bolj z vojaško problematiko (civilne žrtve – kolateralna škoda)

Beseda ni konj, če pa je, pa brcne :)

STILISTIKA – LITERARNA VEDA

- stilistika se tradicionalno vrednoti kot mejna jezikoslovna disciplina
- predmet s. so VSA besedila, ne le umetniška!
 - Oblika besedila
 - njegova jezikovna zgradba
 - razpoznati in spoznati izrazna sredstva in njihovo vlogo v besedilu

JEZIKOVNI STIL ≠ LITERARNI STIL

- jezikovni stil se nanaša na formalne strani besedil RAZLIČNIH vrst
- literarni stil pa obsega obliko, notranji ustroj, kompozicijo in idejno-tematsko zgradbo LITERARNIH besedil

STILISTIKA

- ima kot vsaka jezikoslovna disciplina svojo paradigmatico in sintagmatiko
- paradigmatica tvori celota stilnih značilnosti izraznih sredstev
- sintagmatiko tvori združevanje izraznih sredstev, ki tvorijo stilno plat besedila

PARADIGMATIKA = STILEMI

- so prvine, s katerimi se besedilo stilno udejanja;
- v jeziku tvorijo relativno ustaljen sistem;
- ta sistem tvori PARADIGMATIKO stilistike
- ločujemo:
 - stilno nezaznamovana (nevtralna)
 - stilno zaznamovana jezikovna sredstva (stilemi)-->najbolj opazna kategorija ki udejanja nek stil, lahko pa jih opazimo samo, če obstajajo tudi nezaznamovana sredstva

SINTAGMATIKA = avtomatizirana – aktualizirana raba

- SINTAGMATIKO stilistike tvorijo zakonitosti združevanja izraznih sredstev v celoto, besedilo. S tega vidika lahko uporabo jez. Sredstev vrednostimo kot:
 - avtomatizirano (normalen začetek predavanja)
 - aktualizirano (prof začne plesati po mizi)
 - obe rabi je treba razumeti kot PROCES!
 - Bistvo, ki določa novinarski stil je ravno napetost med avtomatizmi (nekaterimi ustaljenimi stvarmi) in med aktualizacijami (nekaj, kar stilno spreminja besedilo)

RAZISKOVANJE STILA

- stil posamezne ubeseditve = stil posameznega pojava (singularni stil)
- avtorski (individualni stil) = stil, kot si ga postopoma oblikuje posamezen avtor.
- Stil literarne smeri, generacija
- stil danega časovnega obdobja
- objektivni stilni tip

POLEMIKA = ostra izmenjava mnenj o neki ideji, političnem nazoru, filozofskem vprašanju ...

Nadškof in kiti ubijalci:

- podčrtaj zaznamovano
- doma pa razaktualiziraj – opazuj izgubo!
- Stileme razdeli v inherentno (opazne, same po sebi zaznamovane, v SSKJ imajo kvalifikator) in adherentno (neopazno) zaznamovane
- zgradba = klasična --> razpoznavaj uvod, jedro in zaključek, razmišljaj, kako so vsi trije elementi tematsko povezani z naslovom in kje v jedru komentar preide v polemiko in kakšen izbor jezikovnih sredstev avtor izbere zato, da polemika doseže svoj vrh.

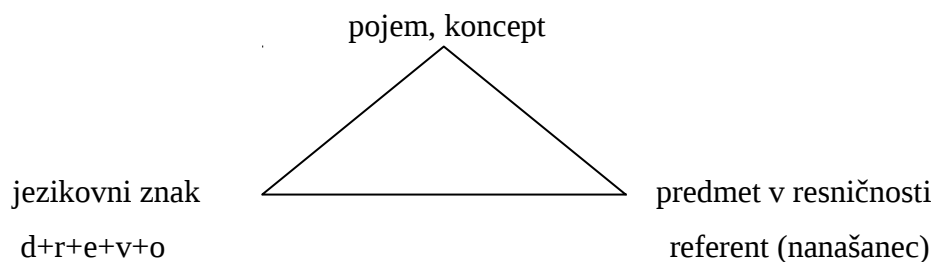
SINONIMIJA = SOPOMENSKOST

- potnik – tip – pišče
- umerti – preminiti – crkniti

- take trojice oz. daljše verige sestavljajo besede, ki jih imenujemo SININIMI, SOPOMENKE

SEMANTIČNI TRIKOTNIK

- richards-Ogden: The Meaning of Meaning, 1923

KONOTACIJA – DENOTACIJA

- besede imajo splošno rabljen, vsem razumljiv pomen: beseda ta pomen OZNAČUJE = DENOTIRA
- lahko pa ima vrsto možnih, priložnostnih pomeniv: beseda jih ob običajnem pomenu SOOZNAČUJE = KONOTIRA

INHERENTNI – ADHERENTNI STILNI POJAVI

- inherentni stilni pojavi se orpimejo jezikovne enote
 - jezikovno sredstvo svojo zaznamovanost prinaša v besedilo (crkniti)
- adherentni so ustvarjeni s priklicem
 - stilno vrednost dobijo v konkretnem besedilu ali zaradi prenosa iz ene zvrsti v drugo

Metode za ugotavljanje delovanja sinonimov

1. primerjava originalov z izvlečki (nevtralen besede – oplemenitene besede)
2. nizanje sinonimov (spoznamo ohlapnost semantičnega odnosa med njimi)